

О.М. Яремко – здобувач кафедри гуманітарних дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ України;
науковий керівник – д-р філос. наук, проф. кафедри гуманітарних дисциплін Київського
національного університету внутрішніх справ України **М.Г. Братасюк**

ПРЕДСТАВНИКИ ПОСТМОДЕРНУ ПРО ЗЛОЧИН ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВУ ПРОБЛЕМУ

Тривалий час людство вважало, що ліквідація злочинності, чи принаймні її скорочення, можливі за допомогою застосування виробленої кримінальним правом системи покарань. Проте спостерігаємо збільшення, а не зменшення злочинної поведінки у сучасному суспільстві. Філософсько-правовий аналіз злочину дає можливість краще зрозуміти феномен людини, побачити ті глибинні причини, які спонукають її до злочинної діяльності, і, відповідно, сприяє зниженню злочинності.

Проблема злочину завжди цікавила представників різних епох: починаючи від Античності (Аристотеля, Платона, Сенеки) та завершуючи сучасними представниками філософсько-правової думки – В. Бачинін, Г. Демиденко, М. Патеї-Братасюк, С. Максимов тощо. Предметом нашого ж дослідження є злочин як філософсько-правова проблема в поглядах представників постмодерну. Метою наукової роботи є здійснення на основі поглядів представників постмодерну філософсько-правового аналізу злочину.

Для того, щоб виникла можливість звинуватити людину у злочині, вона мусить, звичайно, зробити щось заборонене державою. “Бути схарактеризованим як злочинець означає, принаймні у випадку серйозного злочину, бути зганьбленим. Перш, ніж виставляти людину таким чином на позорище, видається справедливим, щоб вона мала уявлення, що саме забороняється законом, або принаймні могла це з’ясувати. І вона повинна мати можливість уникати порушення закону” – твердить Т. Оноре [4, с. 68]. Як бачимо, мислитель вважає допустимим застосування до особи кримінальних санкцій за двох умов: 1) держава заздалегідь повинна повідомити своєму населенню, що вона визнає злочинним, а що – ні; 2) повинні бути створені для людини реальні можливості не переступати кримінальний закон.

Відповідно постає питання: “Що саме заборонено законом?” (що держава вважає злочином?). У цивілізованому суспільстві карати особу можна лише за злочин, склад якого визначений заздалегідь. Але людство знає випадки застосування тиранами кримінального закону із зворотною силою. Влаштувавши у 1934 р. “р'юмівську чистку”, під час якої нацисти розстріляли близько сотні осіб, Гітлер влаштував прийняття закону зі зворотною силою, який перетворював ці вбивства на законні страти. Пізніше німецький диктатор заявив, що під час цієї історії “верховний суд німецького народу складався з мене самого”, зазначивши, що на його думку, ці розстріли просто супроводжувалися порушенням форми, яка полягала в тому, що пістолет знаходився в його руці, а не в руках органів правосуддя. Це один із випадків порушення заборони прийняття закону із зворотною силою, про який

згадує у своїй праці “Мораль права” Л. Фуллер [6, с. 57-58]. Заднім числом оголошувати злочином те, що раніше не було очевидно злочинним, – не просто бруральна нісенітниця, це вчинок, який тягне за собою зруйновані життя людей, створює у суспільстві почуття невпевненості.

Мислителі ХХІ ст. звертають увагу на ще одну проблему – склад злочину може бути визначений дуже розпливчато (наприклад, “псування репутації держави”, “розбещення суспільних нравів”), і це надає можливість “підганяти” під нього надто велику кількість людських діянь. “... коли людина звинувачується в злочині, її провина має залежати від того, як добре вона чи принаймні її адвокат могли витлумачити закон, який визначає відповідний злочин. Питання має бути не в тому, що хотіли сказати законодавці, а в тому, що їм вдалося сказати. Автор закону зважає більше на свої таємні задуми, ніж на висловлений ним намір” [5, с. 26-27]. Усе це говорить про те, що необхідно без жодних зволікань визнавати підсудного невинуватим у злочині, а закон оголосити неконституційним.

У багатьох країнах незнання закону не звільняє від відповідальності. Державі часто було б важко перевірити, чи знав обвинувачений, що чинить злочинне діяння, тому представникам Феміди, зазвичай, простіше визнати винною особу у злочині, ніж зважати на її необізнаність про протизаконність своїх дій [4, с. 72]. Наступним аргументом прибічників даного принципу є те, що держава веде відкриту гру, публікуючи в офіційних джерелах перелік діянь, названих нею “злочинами”. Парадокс, але значна кількість громадян (підданих) є законослухняними не завдяки тому, що безпосередньо обізнані з нормами кримінального права, а лише “тому, що наслідують взірці, встановлені іншими, кого вони вважають краще поінформованими, ніж самих себе” [6, с. 54], тобто приклад інших для них є взірцем. Є люди, які “вбивство”, “крадіжку”, “твалтування”, “розбій” тощо ніколи не здійснять, навіть тоді, коли законодавець викреслить ці склади злочину із карного кодексу. Це тому, що переконані: заборона на них продиктована мораллю.

Людина повинна мати можливість уникати порушення закону. Таким чином, необхідно усувати внутрішні суперечності у законах. Для цього необхідно зважати на правові, моральні, політичні, економічні та соціальні фактори.

На нашу думку, питання, чи є звинувачений “носієм злого наміру”, – оцінюючи з позиції моральних цінностей – є передумовою визнання людини винною перед законом. Замість морального засудження і покарання ми повинні спробувати дізнатися, чому людина вчиняє злочин, що спонукає його чинити, тобто яка взаємодія біологічних, психологічних, соціальних факторів примушує це робити? І що ми можемо зробити, щоб зменшити вірогідність того, що вона або інші люди будуть поводитися таким чином. Біда, коли думаємо, що не можемо собі дозволити зробити все, чого вимагає запобігання злочинам. Ми не жалкуємо витрат і не утримуємося від жорстокості в намаганні завдати щонайбільшого болю тим, кого ми використовуємо в якості цапа-відбувайла за наші власні численні помилки у спробах створити справжню сім’ю людства, тобто життєздатну соціально-економічну систему [2, с. 11].

Таким чином, сучасна філософсько-правова думка наголошує на тому, що людство протягом багатьох тисячоліть не зуміло подолати злочинність, більше того, за допомогою державних інституцій, хоч і опосередковано, але сприяє її більшому розмаху. Слід зрозуміти: не все те, що чиниться всупереч закону, є суспільно-небезпечним. У законах суспільний інтерес може бути підмінений інтересом частковим, груповим, а тому діяльність всупереч таким приписам може бути протизаконною, але не протиправною і зовсім не суспільно-небезпечною. Часто держава сама плодить собі злочинців, будуючи нечіткі, абстрактні склади злочину, або ж, вносячи в Основну частину Кримінального кодексу все нові й нові їх склади

Література

1. Дворкін Роналд. Серйозний погляд на права: Пер з англ. А Фролкін. – К.: Основи, 2001. – 519 с.
2. Джеллінген Джеймс. Запобігання насильству: Пер. з англ. В.В. Штенгелев. – К.: Сфера, 2004. – 168 с.
3. Ролз Джон. Теорія справедливості: Пер. з англ. О. Покровський: – К.: Вид.-во Соломії Павличко “Основи”, 2001 – 822 с.
4. Оноре Тоні Про право: Короткий вступ: Пер. з англ. – К.: Сфера, 1997. – 124 с.
5. Фуллер Лон Л. Анатомія права: Пер. з англ. Н. Комарова. – К.: Сфера, 1999. – 144 с.
6. Фуллер Лон Л. Мораль права: Пер. з англ. Н. Комарова. – К.: Сфера, 1999. – 232 с.